

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גליון 217, ערב תשעה באב תשפ"ב

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

תשעה באב נדחה

משמע במשנה ברורה שם ב שאיסור כלי שיר הוא "כל שכן" מבשר ויין. אמנם רחיצה, תספורת ושאר עניינים מותרים כבר בלילה, ולמחרת בבוקר מותר הכל. וכן הורה מרן הגר"ח קניבסקי.

כיבוס בגדי ילדים

האם שונה דין כיבוס בגדי ילדים בשנה זו?

בגדי ילדים בגיל שזורים להצטרף ומתלככים וכיוצ"ב שזהו עד גיל שמונה. השנה שתשעה באב חל בשבת ואין שבע שחל בו, יותר קל וכל שיש צורך לכבס בגד לקטן עד גיל בר / בת מצוה, מותר לכבס.

טיול עם הילדים בשבת

האם יכול לצאת לטיול עם ילדיו הקטנים בשבת אחר-צהריים, כגון לגן שעשועים השכונתי.

וכתב הברבי יוסף (הובא בשערי תשובה שם ה) שהוא הדין כשחל בשבת, שונה מקרה זה שהולך על-מנת להרגיע ולהעסיק את הקטנים ואינו יוצא לטיול להנאת עצמו, ובוה מותר אף בתשעה באב עצמו בעת הצורך.

לימוד בשבת אחר חצות

האם מותר ללמוד שניים מקרא ואחד תרגום וכן שאר דברים.

ללמוד בערב תשעה באב שחל בשבת אף פרקי אבות. אכן כתב המשנה ברורה (שם ט) "והט"ו מפקפק מאד על מניעת הלימוד בשבת ומסיים להלמוד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו. ונראה דיש לסמוך על זה". לכן יכול ללמוד ככל שלבו חפץ.

בשבת מסר מרן הגרי"ש אלישיב אחר חצות שיעור בעיון בהלכות

זמן חליצת נעליים במוצ"ש

מתי יש לחלוץ נעליים בת"ב שחל במוצאי שבת.

אם נמצא בביתו, יש לחלוץ תיכף בשקיעה. אך אם נמצא בפרהסיא, יחלוץ עשרים דקות לאחר השקיעה, שהרי אין להתאבל בשבת בפרהסיא. ומה שמותניינים בדרך כלל יותר זמן להוצאת השבת זו חומרא, ולאחר עשרים דק"כ כבר אין לחשוש לזה ומה שכתב הרמ"א (תקנ"ג) שחולצים נעליים רק לאחר 'ברכו', הוא כשמתפלל ערבית תיכף בזמן.

מינקת בת"ב נדחה

האם מעוברת או מינקת צריכה לצום בת"ב נדחה.

אם יש לה מיוחש קצת של קושי, מותרת.

אף שהביאור הלכה (תקנ"ט) לא דיבר במינקת, שמעתי לבאר מהגר"מ שטרנבוך את סברת השבות יעקב (ג' לו - שהוא מקור הבי"ח הגי'י). שהוא מחמת שכל חומרת תשעה באב יותר משאר תעניות, הוא משום "שהוכפלו בו הצרות" אך בתענית נדחה שאינו ביום שהוכפלו הצרות, נפל חומרתו והשווה דינו לשאר תעניות, שבהם לא הותר לבעל ברית לאכול ואילו מעוברות ומינקות מותרות לאכול. מעתה כל שכן בת"ב נדחה שהותר לבעל ברית, שיהיה מותר אף למינקת.

רחיצה ומוזיקה במוצאי התענית

בליל מוצאי ת"ב נדחה, האם מותר להתרחץ וכן לשמוע מוזיקה.

מבואר בשולחן ערוך (תקנ"ה, א בה"ט) שמפני אבלות של היום, אסורים גם בלילה (למחרת שהוא ליל י"א) בכשר ויין. וכל שכן שאיסור כלי שיר שהוא סתירה גמורה לאבלות וכן

מפני תפילתי תצמח הישועה

מחר, עוד חודש ואולי אפילו עוד מאה שנה. המשיח יכול לבוא בכל רגע ורגע ואל לנו להתייאש חלילה.

אך אחד הסימונים שחז"ל מביאים (כתובות ק"ב, א) "דור שבן דוד בא קטגוריא בתלמודי חכמים" ומפרש רש"י "הרבה משטינים ומעמידי חובה יעמדו עליהם". שמואל אמר שאכן ניכר בדור שזהו צירוף אחר צירוף, גזירות על גזירות עם תום הגלות. ובדורנו השפל נראה בבירור כאשר כל יום קשה מחברו בגזירות וקשיים שמערימים על לומדי התורה ועמליה, כאשר אותם רשעים לא משכילים להבין כמה לומדי התורה ומקימי מצוותיה הם הם השומרים על הארץ ויושביה.

ובמשקל הדברים נראה שאילו ידעו אותם הגוזרים מה מועילים בני התורה וכמה תועלת יש להם עצמם מדישיבות, היו מקיפים אותם עם שומרים ועומדים עליהם שילמדו ומחזקים אותם ומעטרים אותם בזהובים שימישיכו בדרך הקודש המסורה מדור דור.

ומדוע אכן הם לא יודעים זאת. נראה ברור שהוא מחמת שלא רוצים לדעת! הרי היום ישנם חוקרים הבוחנים כל תופעה בקצה העולם, ואיך ניתן להינצל ממנה או להעתיקה. אך את סוד קיומנו בכל הדורות, ובארץ הקודש כפרט שכולו בנסים ופלאות, לא רוצים לחקור, נראה שהוא רק מחמת שלא רוצים לבדוק ולהגיע לאמת.

אננם השאלה החודרת עד עמקי הנפש היא: וכי אנו כן יודעים ערך לימוד התורה, האם כל לימוד ואפילו 'לימוד קל' בזמן מועט גם הוא נחשב בעינינו. האם אנו מעריכים וסופסים לעוד רגע נוסף של לימוד ולעוד ידיעה בהבנת התורה.

שמוא אף אנו נופלים שדודים בחיקו של היצר המקטין את ערך הלימוד. ומחמת כן לא יודעים, או אף חלילה מתעלמים ולא רוצים לדעת, רום ערכה של התורה עמליה. מפעמים לראות את דברי רבינו יונה בספר

היראה המעצים את ערכה של כל מילה וכל פסוק בודד שנלמד. כשעורך סדר יום לאדם הפונה לפרנס את בני ביתו שלאחר התפילה ילך לביתו לטעום פת שחרית כדי לחזק גופו. ומוסיף שטרם יציאתו לעבודה "ילמד פסוק

אחת הפעולות העקביות של היצר הרע היא להקטין בעיני האדם עצמו את מעשיו, שלא יעריכם כיאות וממילא יתייאש בעבודת הקודש, ובשל כך בימי האבלות על חורבן הבית אף אם מתעורר לבו לאבלות פנימית ולא רק חיצונית וחפץ לומר הקינות לא רק מן השפה ולחוץ כספירה לאחר מתי כבר יסיימם, אלא כוונה יתירה, מיד וזעק קול היצר הרע בקרבו. וכי אם תתפלל יותר כוונה על בניין המקדש, אם תתחנן בברכת 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' או בבקשת 'ותחזנה עינינו', ייצא מזה תועלת, האם על ידי תפילתך תשוב השכינה לבניין ירושלים בתפארתה.

וביאר במסילת ישרים (ט"ו) "אם יאמר אדם מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, המפני תפילתי יכונסו הגלויות ותצמח הישועה. תשובתו בצדו, כאותה ששינוי (פסח"ד, לו, א) לפיכך נברא אדם יחידי, כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם". המסילת ישרים לומד שדברי הגמרא 'בשבילי נברא העולם' אינם רק על בריאת העולם לפני אלפי שנים, אלא כל המשך קיום הבריאה נעשה רק 'בשבילי' ועל כל אחד מוטל לראות שכל העולם תלוי בו.

על כל אחד ואחד לחזק עצמו בידיעה כי הוא בן חביב אצל אביו הרחום הכל יכול המתאווה לכל תפילה שהיא, ואף שזמנו ונענה לה. וכל הרהור, כוונה וחיוק שהאדם מעורר לבו מעט, הם הגורמים לקירוב הישועה שתצמח.

היו מעמידים קסטרויות כדי לשמרו "אמר רבי יהושע בן לוי אילו ידעו אומות העולם כמה בית המקדש יפה להם, היו מעמידים קסטרויות (משמרות חיילים) כדי לשמרו" (ילקוט שמעוני שמות שס"ט, ט).

די לנו להתבונן במה שבחג הסוכות הקריבו האומות שבעים פרים בכדי לכפר על עוונות כל אומה ואומה, ביודעם כי בזכות בית המקדש זכו אף הם לשפע גדול ועצום. ותמוה הדבר, וכי לא ידעו מלכי האומות מה מועיל להם בית המקדש.

אלא נראה בוה, שהם לא רצו לדעת! כיון שבתוך תוכם ידעו שבהכרה זו ישראל עולים על כבודם, וחששו להודות שישאל הוא מקור השפע הרוחני והגשמי לעולם כולו. איננו יודעים מתי תבוא הגאולה, היום או

כתוב ונערך ע"י שמעון השיעור ובאחיינות

שו"ת הלכה למעשה

יעשה. שהרי נחלקו בדניו השו"ע (תקנ"ט, ט) שכתב "שאינו משלים" והגמ"א שכתב שהמנהג שמשלים. ואף שכתב השער הציון שהמנהג להקל, אך בשם החזו"א הורו להחמיר (דעים והנהגות כ, ט) ולכן הורה מרן הגריש"א שיכול לעשות מה שירצה.

ואמנם, המנהג שמתענים עד לאחר תפילת מנחה גדולה כנוצר בשו"ע (תקנ"ט, ח). למרות שמן הדין יכול לאכול קודם ולכן אם קשה לו יכול לאכול כבר מהבוקר עוד קודם מנחה וקודם הברית (מרן הגריש"א). שהרי יו"ט שלו הוא ומבואר בטור (תקנ"ט, ט) שלמדוהו ממוסכת תענית (יב, א) ושם מבואר שהיוב התענית בתחילת היום הוא משום "לצעורי נפשיה".

ולא הותר אלא בבשר ויין ולבישת בגדי שבת, אך לא הותר לנעול נעלי עור. ומה שצייד בשדי חמד (הל' 471) להקל בנעילת הסנדל, ביאר מרן הגרי"ש אלישיב שהוא רק בימייהם שהלכו יחפים ותופרע שמחתו בלא מנעלים, אך בימינו שישנם נעלי בד וכיו"ב אין זה מפריע לשמחה ואכזר.

וכן מה שכתב השלחן ערוך (שם ט) שרוחץ, הוא רק לגבי רחיצת פניו ידיו ורגליו מפני שהיעדר רחיצתם מפריעה לשמחה.

יש להדגיש כאמור כי בימינו שלא הולכים יחפים אלא נעלים מנעלי בד, גומי וכיו"ב, וממילא רגליו לא מתלכלכות, לא שייך היתר רחיצת רגליו (משנ"ב, ד, ט) ולכן ירחץ רק פניו וידיו.

ויכול להמשיך ללבוש בגדי השבת כל היום כולו, ודברי המשנה ברורה (תקנ"ט, ה) שפושט, אמורים רק לגבי ת"ב בזמנו.

תשעה באב, אמנם לא בגמרא הנלמדת כסדר, משום שלא רצה לנהוג ברבים כנגד הרמ"א, אך כיון שהמשנה ברורה כתב להתיר, היקל למסור שיעור בעיון בהלכות תשעה באב, אף שכתב המשנה ברורה (תקנ"ד, ט) שבתשעה באב יש ללמוד רק פשוטם של דברים ולא דרך פלפול.

לימוד בשבת בענייני אבלות

שאלה האם מותר ללמוד בשבת ערב ת"ב באגודת החורבן ובדברים הרעים המותרים ללימוד בתשעה באב.

תשובה מותר ללמוד כהרגלו. אך לא יכוון מהמת אבלות כיון שנהלקו בזה הפוסקים (ציוני הלכה - אבלות שלי"א).

שתיית יין הבדלה

שאלה האם יש להקפיד שדווקא קטן ישתה יין ההבדלה כמוצאי תשעה באב?

תשובה אין צורך לתת היין הקטן. ומוכח מדברי המשנ"ב (תקנ"ו, א) "איתא במהרי"ל כשהחשיך בירך בורא פרי הגפן והבדלה א"כ משמע שמוותר להבדיל על היין ומשמע שמוותר לשותות בעצמו וא"צ ליתן לתינוק [הגול מרבה]". ובשעה"צ (י"ב, ה) הוסיף: "ואף שבסימן תקנ"א ס"י כתב הרמ"א שאם יש תינוק ייתן לתינוק מ"מ לילה זו קילא [דגמ"ר]". וכ"כ בה"ל (תקנ"ה) לגבי מוצאי ת"ב "לענין כוס של בהמ"ז אם דרכו תמיד לברך על כוס יין מותר גם בלילה זו ע"ש".

בעל ברית

שאלה האם בעל ברית יתענה בת"ב נדחה. ומה לגבי נעילת מנעלים ורחיצת כל גופו.

תשובה בעניין התענית מה שירצה,

חסרון קרבתו אליו והאם רצונו קרוז לרצונו יתברך, או שמא רק מעשיו קרובים לרצונו, בלא לב נפש. אכן התביעה אינה על התוצאות, אלא האם לכל הפחות מעורר את לבו לרצות להתאבל בצער השכינה וההפסד האישי שלו מחסרון המקדש והעדר שריית שכינתו בינינו, או שנוה לו עם מצבו ורק מוחכה שיעברו כבר ימי האבל הללו.

אכן הדרך לזה לכל הפחות על ידי מעשים חיצוניים שיעשו מתוך רצון פנימי לעוררו. וכפי שכתב בהגהות א"ף המגן למטה אפרים (תקפ"ב, מה) בשם הש"ה הקדוש "מי שיש לו לב קשה ואינו יכול לבכות, אף על פי שאינו בוכה טוב לעשות קול בכי כאילו הוא בוכה, וכתבי (תהלים, ו) כי שמע ה' קול בכי' 'קול' דייקא. אף על פי שלא בוכה ממש, ורחמנא ליבא בעי והכל לפי מה שהוא אדם, וכל לבבות דורש ה' ובלבד שיכוון לבו לשמים".

בסליחות אנו אומרים "יהי רצון מלפניך שזומע קול בכיות", הרי שלא מבקשים משומע בכיות, אלא משומע קול בכיות. ללמדנו שאף אם אתה לא יכול לבכות, לפחות תעשה קול של בכי. ואל יתפתה האדם בשמות יצרו לומר שזהו מעשה צביעות ושקר כלפי שמיא. משום שצביעות הוא מעשה הנעשה מתוך מטרה להרשים את הזולת במה שאין בו, אך מי שעושה קול של בכי אף שאינו בוכה, לא עושה כמשקר כלפי שמיא חלילה אלא מתוך רצון לעורר עצמו לבכי אמיתי, וכיון שהקול הזה יעורר את הרגש גם אם לא לבכי ממש, אך לכל הפחות לשימת לב יתירה בתפילה, ומתוך צער על שאינו מתעורר דיו לבכי, ודאי שזו הנהגת אמת הראויה.

יזכנו הקב"ה ויטהר לבנו לעבדו באמת, ונזכה להשכיל ולהבין מה היה ביהמ"ק עבורנו ומה חסרונו בהעדרו, ויעוררנו לחוש באמת בצער החורבן וידיינו בנתיב הישר לקנות התחושות המרוממות הללו. וכבר השנה שהלכות אבלות תשעה באב נדחות ליום המחור, נזכה שכיון דאדחי אדחי, ולא נצטרך כלל לקונן על החורבן ולהתאבל, אלא נשוש איתה משוש בגאולה השלמה. ואם חלילה נאלץ לקיים את הלכות תשעה באב כאבלות החורבן, נקיימם בכל לב מתוך אבל וכמיהה אמיתית לנחמת ישראל. ובמהרה בימינו נזכה לשמוח בנחמת ציון וירושלים בתפארתה.

אחד או הלכה אחת, וזוהו יקיים מצות והגית בו יומם ולילה". הערכה גדולה ושמחה עצומה צריכה להיות על לימוד "פסוק אחד או הלכה אחת" על אחת כמה וכמה אם לומד חצי שעה או אף שעה שלמה, דף אחד או משנה אחת שערכם לא יסולא בפז.

מחשבה אחת של מוסר

ואכן גדולי הדורות ידעו להעריך אל נכון כל פעולה, כפי שניכר מצוואתו הנוקבת של מרן בעל האבי עזרי זי"ע אשר זכויות עצומות נקפו לזכותו בדיון של מעלה, הן בשקידתו העצומה בתורה שהביאתו למסירת השיעורים לאלפים וחיבור ספרי 'אבי עזרי' ולהעמדת רבבות התלמידים והן בצביון העמדת הדת שהנחיל לדורות.

אותו גדול לא הסתפק בזה אלא ביקש שיוסיפו לו זכויות בעלותו לגנוי מרומים, ולא דווקא זכויות ענקיות כפתיחת מוסדות תורה, וכך כתב: אני מבקש מכל אלו התלמידים היודעים שקבלו תועלת ממני הן בתורה והן ביראת ה' והן במידות, שיעשו חסד עמדי וילמדו בעד עליו נשמתו אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר והיה זה שכרי".

וכותב בבירור שאות המעשים הקטנים הללו הוא מבקש בעד המסירות הגדולה שפעל למען תלמידיו "כי גם אני מסרתי את נפשי להצלחתכם בלימודי", ומתוך שמעריך את ההתעלות המרובה שתבוא לו מכוח אותן מחשבות, מסיים צוואתו הקדושה "ואם יהיה בידי לעשות ולהמליץ לטובתכם אעשה בלי נדר". כאמור הנכרים לא יודעים מהטובה הגדלה שהיתה להם עם קיומו של בית המקדש בעולם, אך דומה שישנם אף בן שומרי המצוות ומקדקים על הלכות אבלות ימי בין המצרים, שלא משכילים להבין בחסרונו הגדול של שריפת בית אלוקינו.

תביעה מבני התורה

לא רק מהנכרים ישנה תביעה על שלא הכירו במעלת וברכת הבית הגדול והקדוש, אלא יתירה מזו התביעה המוטלת עלינו לחוש ולכאוב את חסרונו הגדול. אמנם אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וקשה עד מאוד בדורנו - דור של הסתר פנים בלבבות אטומים וחתומים לחוש בצער השכינה וחסרון החורבן. אך נראה שהאבלות על ירושלים היא בדיקה פנימית לנפש האדם אם מטהר נפשו כרצון יוצרו, וממילא כואב את

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה
0722-133-466
Beithorah.co.il

לתרומה להנצחה בגיליון באמצעות
בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מוכן ציוני הלכה
ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com